

Posudek oponenta na rigorózní (licenciátní) práci

LUKÁŠ NOSEK

Život a díl Antonína Salajky (1901-1975)
Prolegomena k teologické analýze
Příspěvek k dějinám české katolické dogmatické teologie

KTF UK v Praze
 Katedra Fundamentální a dogmatické teologie
 2009

Předložená práce má celkem 275 strojopisných stran, z čehož se do vlastního rozsahu díla započítává 197. Počet úhozů na jedné straně však výrazně překračuje rozsah normostrany, takže skutečný počet započítatelných stran lze odhadnout na 250, což vysoce překračuje požadavky kladené na tento druh práce.

V první řadě je třeba kvitovat s povděkem, že kolega Nosek zvolil téma z dějin české katolické teologie, protože tím přispívá jednak k překonávání důsledků destrukce způsobené komunistickou totalitou, jednak k tomu, aby si čeští teologové hlouběji uvědomovali identitu české teologie a projevovali větší úctu k sobě navzájem. Za druhé je nutno vyzdvihnout autorovu nesmírnou pracovitost a vědeckou poctivost při vyhledávání a zpracovávání pramenného materiálu a také jeho vynikající přehled o druhotné české odborné literatuře týkající se tématu. Z tohoto hlediska bych si dovilil hodnotit práci jako vynikající, nicméně již na tomto místě je třeba podotknout, že při komplexním hodnocení musíme pohlížet na předloženou práci ještě z několika dalších zorných úhlů, o nichž pohovořím níže. Nyní přistoupím k prezentaci vlastního obsahu a struktury díla, zároveň také připojím kritické poznámky.

Autor rozčlenil práci do úvodu, dvou velkých, zhruba stejně rozsáhlých částí, závěru, čtyř příloh, jimž předchází podrobná chronologicky uspořádaná bibliografie Antonína Salajky. Zde vyvstává první otázka: Kam patří bibliografie, když je zařazena za závěr a není označena jako příloha? Jestliže se jedná o integrální součást práce, mohla být tato bibliografie s komentářem zařazena jako samostatná kapitola před závěr, anebo ji měl autor označit jako přílohu. Další poznámka se týká celkové struktury práce. Nebylo by lépe rozdělit dílo na větší počet samostatných kapitol? Práce jako celek by však zároveň byla dále rozdělena na první, chronologickou či životopisnou pasáž, a na druhou část, v níž kolega Nosek přistupuje již k jednotlivým tématům na rozhraní popisu života a analýzy teologické práce A. Salajky. Třetí kritická poznámka se týká nadpisů jednotlivých částí a podčástí. Kolega Nosek totiž v některých případech volil ne zcela jasné tituly, z nichž není na první pohled

jasné, oč se vlastně jedná. Jako příklad lze uvést nadpis druhé části: „Další kroky k uchopení vědeckého díla Antonína Salajky.“

V dané souvislosti se domnívám, že druhý podtitul názvu celé práce je nadbytečný, přičemž neodpovídá plně obsahu předložené práce, neboť Antonín Salajka nepatří pouze do dějin dogmatické teologie.

V úvodu nás kolega Nosek seznamuje s důvodem volby daného tématu, se záměry svého díla, jedná se o prolegomena k vlastní teologické analýze, dále s metodou práce s pramenným materiálem a konečně jsme obeznámeni s rozčleněním díla jako celku. Úvod má tedy potřebné náležitosti. Nicméně již na prvních stranách se setkáváme s tím, co charakterizuje Noskovu práci prvního až do posledního úhozu: ne vždy průhledné a stylisticky správné formulace, neskutečná upovídánost hodná autorů z oblasti Středomoří, nikoli však střízlivého odborníka ze střední Evropy, překlepy, jejichž množství však nepřekračuje únosnou mez. Nosek navíc neustále opakuje a shrnuje, takže o některých záležitostech se čtenář dozvídá pětkrát i šestkrát. Zkrátka a dobře, autor mohl sdělit totéž na zhruba polovině, ba třetině stran, což je velmi vážný nedostatek. Cílem vědecká práce je totiž také to, abychom vyjádřili pokud možno co nejvíce na co nejmenším prostoru.

V první zhruba stostránkové části jsme obeznámeni s životním příběhem Antonína Salajky od jeho dětství, studijních let a prvního nasazení v pastoraci. Popisuje se zde jeho pobyt v Říma na PIO. Nosek si všímá také problémů kolem nostrifikace Salajkova doktorátu na pražské fakultě a peripetií kolem jeho habilitace. Ukazuje se vcelku jasně, že Antonín Salajka byl především zaměřen na otázky cyrilometodějské a tíhnul proto k východní teologii a ke slavistice. Po válce přišel na Katolickou teologickou fakultu, kde učil ruštinu a následně několik let také úvod do východní teologie. V této době se také začal věnovat věrouce. Na fakultě pak přednášel staroslověnštinu. Profesorem byl jmenován 3. října 1950. Kolega Nosek věnuje pozornost také tomu, jak A. Salajka působil na fakultě po roce 1950, poukazuje na vývoj jeho postoje k bolševismu (srov. s. 73 a 77) od rozhodného antikomunismu k větší „vstřícnosti“ vůči této formě diktatury. Dlužno podotknout, že to byly doby velmi svízelné, a proto hodnocení postojů tehdy žijících kněží a profesorů teologie je v mnoha ohledech značně problematické. Kdo nezakusil onu zřůdnost, měl by být ve svých soudech velmi opatrný. Podle mého mínění bylo řízením Božího Ducha, že někteří se vydali cestou jasného svědectví odporu (Zvěřina, naprostá většina řeholníků) a že jiní se pokusili zachránit pomocí kompromisů alespoň něco. To, že jsme zde jako věřící a jako církev, nedlužíme jenom Zvěřinům, ale v určité míře rovněž Salajkům, i když je vcelku pochopitelné, že hrdina, který prošel věznicemi a byl čtyřicet let pronásledován, vzbuzuje mnohem více sympatií, které mu také zcela po zásluze náležejí. Břemeno nesvobody však nesli i ti, kdo v padesátých a dalších letech přednášeli na státem kontrolované a nesvobodné teologické fakultě. Domnívám se proto, že kolega Nosek by mohl být v některých hodnotících soudech a formulacích vůči Antonínu Salajkovi poněkud

blahovonnější. Je třeba přiznat, že autor této licenciátní práce bere v potaz, že po mnichovské zradě Západu a po konci války byl český národ zachvácen vlnou nekritického příklonu sympatií směrem na Východ. Rusové byli vnímáni jako slovanští bratři. Navíc se čekalo, že v Sovětském svazu se po válce pohnou ledy a i pod naším vlivem se Rusko více otevře Západu a svobodě. To se však nestalo. V daném kontextu to měl Antonín Salajka velmi těžké. Je téměř nemožné rozlišit, nakolik byl tento člověk veden snahou sloužit církvi a zachránit, co se dalo, a nakolik ho hnala kupředu jeho nemalá ctižádostivost. Domnívám se, že ani sám Antonín Salajka by nebyl schopen říci, která z motivací dominovala. Vzhledem ke křesťanské lásce však máme dávat přednost tomu, co je bratrovi ve víře a ve službě více ke cti, neboť míra, kterou měříme jemu, bude jednou uplatněna i na nás.

Dozvídáme se také o tom, jak Antonín Salajka vedle staroslověnštiny nakonec musel provizorně přednášet morální teologii (1953-1955) a dogmatickou teologii (od roku 1955) a také o skriptech, která kolega Salajka sepsal, o jeho působení i pobývání u Jezulátka v Praze, o Saljakových sporech s Bendou a Boušem, v nichž se projevoval jeho narůstající konzervatismus, který byl za daných okolností i vzhledem k roli, již léta zastával, vcelku pochopitelný, nicméně z hlediska dobra studentů a církve se jednalo o poněkud zatěžující záležitost. Na straně 102-103 se setkáváme s důležitým svědectvím o vzniku parciálního překladu a výboru z díla L. Otta, který pak od počátku sedmdesátých let sloužil jako základní studijní materiál na CMBF a posléze také v Olomouci a Praze na místních teologických fakultách i po roce 1990. Na straně 104 se kolega Nosek vyslovuje souhlasně k Salajkově kritice stylu soudobých německých teologů a zmiňuje jméno K. Rahnera. Ačkoli styl tohoto myslitele je někdy pro čtenáře poněkud neprůhledný, nemění to nic na jeho velikosti, a proto bych doporučoval příslušnou zmínku formulačně poněkud odstínit.

Druhá část nese, jak již bylo poznamenáno, velmi obecný a neurčitý nadpis: „Další kroky k uchopení vědeckého díla Antonína Salajky.“ Některé sem začleněné pasáže již překračují úroveň přípravy k teologické analýze spisů tohoto autora, jiné se jeví poněkud nadbytečné. Každopádně by bylo vhodné, kdyby nejdelší oddíly byly rozčleněny do pododdílů, a to v závislosti na obsahu. Navržená úprava by práci výrazně zpřehlednila.

V první oddílu se dovídáme o tom, jak se Salajka stavěl k II. vatikánskému koncilu. V dané souvislosti se také hovoří o dialogu mezi fakultním výborem a marxisty. Pokud se jedná o M. Machovce, dovolím si upozornit na výbornou licenciátní práci: JAKUB DOLEŽEL, *Postava Ježíše Nazaretského v díle Milana Machovce*, CMTF UP, Katedra systematické teologie, Olomouc 2002, 173 stran. Když se kolega Nosek zmiňuje o Františku Tomáškově, hovoří na straně 111 o jeho působišti v „Moravské Hrušové“. Nejsm si zcela jist, ale nejednalo se spíše o Moravskou Huzovou? Na straně 115 by bylo vhodné vložit podnadpis s vyznačením tématu – „Salajkova definice církve“. Zde se kolega Nosek dostává do přímého kontaktu

s teologickým myšlenkovým odkazem A. Salajky, což by si zasloužilo zvýraznění. V závěrečných stranách se pak dozvídáme o poměrně povrchním přijetí koncilních stanovisek zejména ve věci dogmatické teologie.

Druhý doplněk se týká práce kolegy Salajky v první Teologické komisi v první polovině sedmdesátých let. Pasáž přináší nemálo dokumentačního materiálu, nicméně se zdá, že by mohla být výrazně kratší a přehlednější. Ne všechny citované texty si opravdu zasluhují být uvedeny v tak rozsáhlých citacích a ne každá zde poměrně podrobně uvedená peripetie si zasluhuje větší pozornost. Historická práce vyžaduje také výběr, syntetizování, interpretaci.

Opravdu zajímavý a z hlediska zkoumání Slavkova myšlenkového odkazu je třetí oddíl druhé části věnovaný Slajkovu unionismu a jeho postoji ve věci ekumenismu. Jako zcela neorganická se naproti tomu jeví pasáž na stranách 148-149 o krajině jižní Moravy. Pasáž poskytující obecné údaje o unionismu obecně (149-151) by mohla být kratší. V odborných publikacích tohoto typu není třeba všechno vysvětlovat do nejmenších podrobností. Popisování velehradského unionismu se zdá být přiměřené, i když i zde mohl být kolega Nosek poněkud úspornější. Působivost rozvláčeného a nataženého textu je několikanásobně menší než jasné a střizlivé údaje a vývody. Následující pasáže o Salajkových aktivitách na Velehradě, o jeho osvětové činnosti ve věci cyrilometodějského unionismu a o jeho účasti na ekumenických aktivitách jsou zajímavé a přínosné.

Čtenář zůstává bezradný nad celou pasáží 2. 2. Kolega Nosek se zde snaží o nastínění osobnosti Antonína Salajky, přičemž se tu setkáváme s různými výpověďmi, a to ze strany nepřátel církve nebo kolegů, kteří nebyli Salajkovi nakloněni. Zároveň jsou předložena osobní svědectví ještě žijících osob, která kolega Nosek vytěžil z osobních rozhovorů. Vyskytují se tu určité choulostivé údaje a soudy o osobě A. Salajky, které sice něco dokumentují (buď skutečnost, nebo jenom osobní mínění vypovídajících), což vyvolává otázku, zda by nebylo vhodnější odkázat na příslušný materiál a okomentovat vše poněkud decentněji. Další věc, která čtenáře notně unavuje, je nekonečné opakování a opakování toho, co již známe z předchozích pasáží. Zkrátka a dobře makrostruktura práce není uspokojivá a rozhodně neprospívá čtivost celého elaborátu.

Mám-li se vyslovit k závěru, pak musím konstatovat, že se jedná zase o opakování toho, co již známe, takže čtenář není s to dobrat se konce tohoto přívalu slov, slov, slov. Zároveň se zde setkáváme s formulacemi, nad nimiž se nám samovolně na znamení podivu a neuspokojení „rozkýve hlava“.

Celkové hodnocení práce: Jak již bylo řečeno, z heuristického hlediska se jedná o dílo vědecky inovativní a objevné, tedy vynikající. Zpracování materiálu, makrostruktura díla, neskutečná upovídánost, strach z toho, aby dílo mělo dostatek stran, to všechno celkový dojem výrazně snižuje. Přes uvedené výhrady se domnívám, že kolegovi Noskovi je třeba pográtulovat a jeho práci doporučit k obhajobě. Bude-li, jak pevně doufám, tato práce sloužit jako součást

zamýšlené disertační práce, je nutno snížit její rozsah zhruba na polovinu, výrazně zlepšit metodu prezentace a také použitý jazyk. To vše je realizovatelné, a proto si dovoluji vyslovit naději, že nakonec budeme moci odborné veřejnosti předložit po všech stránkách vynikající příspěvek k dějinám české teologie.

30. 3. 2009 Praha

Prof. Ctirad V. Pospíšil Th.D.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C. V. Pospíšil', written in a cursive style.